

Denken over ouderschap

Ouderschap in vloeibare tijden

Marjon Donkers

Druk, druk, druk. De meeste ouders gaan gebukt onder een gebrek aan tijd. Daarnaast lijkt het ouderschap ook van invloed op de persoonlijke beleving van tijd. In dit essay ga ik op zoek naar verklaringen voor deze veranderende tijdservaring en hoe het voor ouders is om te leven in een maatschappij die – om met de filosoof Zygmunt Bauman te spreken – steeds vloeibaarder wordt.

Sinds ik kinderen heb, is mijn beleving van ‘tijd’ en ‘tijdsbesteding’ opmerkelijk veranderd. Allereerst kan ik me nu niet meer voorstellen dat ik het vroeger – voordat ik kinderen had – ooit echt ‘druk’ gehad heb. Hoezo had ik toen het idee dat ik het druk had?! Mijn huidige leven met twee opgroeiende kinderen, een partner met een veeleisende baan, het werken binnen mijn eigen bedrijf, de toegenomen mantelzorg voor onze oudere ouders en de wens om te blijven sporten, vrienden te zien en ook nog passies voor andere dingen in het leven te blijven koesteren... dat alles opgeteld levert niet eens meer een ‘gewoon druk’, maar soms een bizar druk leefpatroon op. Een soort dollemansrit die maandagochtend om 6.30 uur start en – met een beetje geluk – ergens zaterdag of zondag eindigt, en die vervolgens – na een akelig korte adempauze – gewoon weer doorgaat. Vooral de zorg en aandacht voor de kinderen houdt nooit op: ‘It’s a 24/7 job!’

Chronische overbelasting

Zelf heb ik een sterk gestel, kan met weinig slaap toe, kan veel hectiek aan, ben van nature een goede planner én beschik over een netwerk van lieve mensen om me heen. Bovendien heb ik leuk werk, gezonde kinderen en geen financiële stress. Maar wat als de zaken er voor ouders iets minder gunstig uitzien? Ik vind het niet gek dat ouders bij bosjes omvallen van de stress. Als we recent onderzoek mogen geloven, kampt een op de tien ouders met een (al dan niet ‘parental’) burn-out.¹ Maar afgezien van dit soort chronische overbelasting: ook als je niet omvalt of uitvalt, dan nog is in mijn omgeving de meest geuite klacht van collega-ouders een chronisch gebrek aan tijd. Veel ouders worstelen met hetzelfde strak geplande, hectische, overvolle bestaan. De meeste ouders snakken naar meer tijd voor zichzelf, meer rust in het gezin en meer ruimte voor spontane invallen of ‘gewoon niks doen’.

Genadeloze ritmiek

Naast de drukte van het gezinsleven is er ook nog iets anders veranderd sinds ik ouder ben van twee kinderen. Ik heb een andere *beleving van tijd* dan vroeger. Vroeger kon de tijd zich uitstrekken en onderging ik de tijd veeleer als een vriendelijke stroom waarin mijn leven zich ontrolde. Ik kon in de tijd leunen, de tijd gaf mij de mogelijkheden om dingen te doen. Soms natuurlijk ook met ‘deadlines’ waarin de tijd ineens heel dwingend eisen aan me stelde. Maar vaak ook met spontane, ongeplande en niet aan kloktijd gebonden ervaringen. Sinds ik kinderen heb, ervaar ik de tijd anders. Ik heb een meer complexe verhouding gekregen met ‘tijd’. Aan de ene kant geven mijn kinderen mij – veel meer dan vroeger – de kans om de dingen ‘in het nu’ te beleven. Kinderen trekken zich geen snars aan van kloktijd: ze trekken je mee in hun nu-bestaan. Dat levert tijdloze momenten op waar alles uit de voorbije of toekomstige tijd als vanzelf voor wijkt. Anderzijds beleef ik als ouder de tijd niet meer als iets dat ik onderga en dat zich – ten behoeve van mij – als een voortdurende stroom uitstrekt en waar ik in kan leunen. Nee, welnee! De tijd is nu een genadeloze ritmiek waarbij ik in de maat moet meestampen om de boel op orde te houden. Mijn tijd is vrijwel altijd ingedeeld en opgedeeld, in stukjes gehakt en uitgedeeld. Tijd voor die, tijd voor dit, tijd voor dat. Tijd is niet meer ‘van mij’, maar tijd is ‘aan mij’. Er schuilt een opdracht in tijd. Tijd bestaat uit een specifieke hoeveelheid momenten die ik beleef vanuit het besef dat uiteindelijk altijd weer een kind op me wacht. Om de volgende voeding te krijgen, om opgehaald te worden uit de crèche, of om heen en weer gereden te worden naar de sportclub. Tijdsbeleving is soms intenser: ik kan als ouder van opgroeiende kinderen de tijd bijna letterlijk door mij heen voelen gaan, met gevoelens van nostalgie en soms gemis, maar ook met diepe ontroering en voldoening als gevolg. En soms mis ik juist ieder contact met de tijd, omdat de dagen en weken zich aaneen lijken te rijgen en ik zo weinig (emotionele) verwerkingstijd heb dat ik me ineens verschrikt afvraag waar de tijd gebleven is. Wat heb ik al die maanden gedaan en beleefd? Heb ik de tijd verspild? Of heeft de tijd mij opgeslokt?

‘Mijn tijd is vrijwel altijd ingedeeld en opgedeeld, in stukjes gehakt en uitgedeeld’

Haastziekte

In filosofen- en psychologenland is de afgelopen jaren een flink aantal boeken verschenen over hedendaagse tijdsbeleving. De teneur is: we moeten onthaasten, leren om *langzamer te leven* (SLOW-living), meer verveling toelaten, minder toekomstgericht en meer verleden-bewust leven, maar bovenal meer in het nu leven. Men waarschuwt dat we ‘onnatuurlijk haastig leven’, wat leidt tot vervreemding van de wereld, met burn-out als gevolg (Helmut Rosa, 2016).² We lijden volgens psychologen aan hurry-sickness: de haastziekte. Dit houdt in dat je steeds *meer* wilt doen in steeds *minder* tijd, en dat je dit alles bovendien steeds *sneller* wilt doen omdat je denkt dat de tijd opraaft en er niet genoeg van is (Zimbardo/Sword, 2017).³ Ook lijden we collectief aan een chronische verslaving, namelijk het streven naar continu nieuwe kicks, spanning en

afwisseling. We zijn het verleerd om te gedijen in alledaagsheid, in tevredenheid met ‘meer van hetzelfde’. We zijn *het vervelen* verleerd en maken een denkfout door ervan uit te gaan dat iets saai is als het niet afwisselend genoeg is (Awee Prins, 2007).⁴ Volgens anderen zijn we geobsedeerd bezig met gelukkig zijn. We willen dat alles leuk, geweldig en fantastisch is. En wel nu meteen. We lijken daarbij niet meer te aanvaarden dat het leven soms ook lastig is, dat je slechte dagen hebt waarbij je je verdrietig, neerslachtig of eenzaam kunt voelen. Men leeft met een zekere mate van ongeduld, niet meer in staat om tegenslag of verdriet in alle rust te verwerken of om een tijdje wat minder lekker in je vel te zitten. Dit streven naar een onmogelijke regen van geluk zorgt juist voor veel ellende, depressie en vermoeidheid. Het idee dat het leven vooral *leuk* moet zijn is dé ziekte van deze tijd (Dirk de Wachter, 2018).⁵

‘We zijn het verleerd om te gedijen in alledaagsheid’

Huilende mieren

Ondertussen is er sprake van een vreemde paradox. Enerzijds behoren wij (Nederlanders / West-Europeanen) tot de meest welvarende, vrije en gelukkige volkeren in de wereld. Tegelijk neemt het gebruik van antidepressiva al jaren toe en zitten de wachtkamers van psychiaters en therapeuten overvol. Een overtuigende verklaring voor dit fenomeen is dat het ideaal van de maakbare samenleving in de hedendaagse tijd is ingeruild voor dat van het maakbare individu. Benadrukten we voorheen *omstandigheden* als oorzaak van ellende, tegenwoordig gaat de aandacht naar het *individuele brein*. Daarbij worden we zelf meer en meer verantwoordelijk gesteld voor dat wat ons vroeger gewoon overkwam. Want nu succes een keuze is geworden, geldt dat voor mislukking evenzeer. Niks brute pech of ongelukkige omstandigheden: ellende kun je voorkómen of bestrijden, en daar ben je zélf verantwoordelijk voor. Gevolg hiervan is: we praten onszelf het probleem aan dat ons leven druk en succesvol moet zijn, dat het niet saai mag zijn, dat je niet mag falen, mislukken of onderpresteren. Dat zet veel onnodige druk op ons bestaan (Trudy Dehue, 2015).⁶ In de woorden van Awee Prins (2018)⁷: ‘Waar ik aan twijfel is of de jacht op een boeiend en afwisselend leven ons kwetsbare en eindige bestaan werkelijk recht doet. Ik zie veel ongelukkige mensen om mij heen. Ik zie mieren in een veel te druk bestaan, die hun huilen inhouden.’

Innerlijke tijd

Daarnaast is de moderne, westerse mens vergeten dat er een verschil is tussen ‘kloktijd’ en ‘innerlijke tijd’. Dit onderscheid komt van de Franse filosoof Henri Bergson. Kloktijd is de meetbare tijd, de manier waarop wij een dag opsplitsen in uren en minuten. Daarnaast is er de menselijke beleving van tijd. Volgens Bergson staat die ervaring van tijd vaak haaks op de gemeten tijd. Zo lijkt de tijd voorbij te kruipen wanneer we iets doen waar we geen plezier aan beleven en op andere momenten lijkt de tijd voorbij te vliegen. Tijd als *duur* (‘la durée’, de innerlijke ervaring van tijd) is voor Bergson daarom de *echte* tijd. Tijd als *duur* kunnen we niet begrijpen met het verstand, maar wel intuïtief voelen. Het verstand heeft kloktijd nodig. De intuïtie sluit echter

direct aan bij de ervaring en verdeelt de tijd niet onder in losse segmenten, maar behoudt de dynamiek die zo typerend is voor de *echte* tijd.⁸

Ongebreideld consumentisme

Hedendaagse filosofen wijzen erop dat de huidige jachtige maatschappij vooral gedreven wordt door kloktijd en dat daarmee de tijd als *duur* steeds minder ruimte krijgt. Want die innerlijke beleving van tijd veronderstelt namelijk een bepaalde mate van rust en aandacht. Stel: je bent aan het koken. Als je gedreven wordt door *kloktijd* dan ervaar je de tijd die je aan het koken besteedt waarschijnlijk als een soort productietijd: je hebt een half uur de tijd om een maaltijd op tafel te zetten. Als je echter gedreven wordt door tijd als *duur*, dan beleef je plezier aan het koken waarbij je je niet laat domineren door de tijd, maar juist eigenaar bent van de tijd. In woorden van Bergson: ‘De tijd als *duur* is de vorm die de opeenvolging van onze bewustzijnstoestanden aanneemt, wanneer ons “ik” het leven op zijn beloop laat.’⁹ Volgens sommigen vereisen dit soort innerlijke tijdservaringen dat er naast alle dagelijkse activiteiten voldoende momenten zijn van rust en stilte, en dat er ook ruimte is voor luieren, voor nietsdoen en niets willen. Daar komen we echter nog maar nauwelijks aan toe in ons volgepropte en opgejaagde bestaan (Alex Soojung-Kim Pang, 2016; Joke Hermesen, 2010).^{10; 11} Dit is risicovol omdat juist die innerlijke tijdservaringen ons ervan bewust maken dat we méér zijn dan verstandelijke, producerende en consumerende wezens. Volgens diverse denkers houdt onze manier van tijdsbesteding en tijdsbeleving een op een verband met het ongebreideld consumentisme, waar wij allen toe aangezet worden. We willen steeds meer, en we willen dit alles steeds nieuwer en steeds sneller. En dus moet er nóg harder gewerkt worden om de bijna neurotische drang tot aanschaf van nieuwe producten en ervaringen te bevredigen. Kortom: de economie regeert de tijd en, belangrijker nog: ook ieders persoonlijke tijdservaring (Joke Hermesen, 2018).¹²

‘We willen steeds meer, en we willen dit alles steeds nieuwer en steeds sneller’

Ingekapseld in kloktijd

Terug naar mijn eigen tijdsbeleving als ouder. Ik schreef erover hoe ik het leven met kinderen als hectisch ervaar, dat ik geregeld tijd tekortkom en dat mijn beleving van tijd is veranderd: van een ‘leunen in de tijd’ naar een soort ‘vechten met de tijd’. Naar mijn idee zijn er drie mogelijke verklaringen voor mijn gewijzigde tijdsbeleving. De eerste is dat ik er nou eenmaal moeite mee heb om tijd als *duur* te ervaren, omdat mijn karakter of persoonlijke drijfveren dit bemoeilijken. In dat geval heeft het ouderschap *an sich* niks veranderd, hooguit die eigenschap wat meer geprononceerd. Deze verklaring lijkt me echter onwaarschijnlijk omdat ik van veel andere ouders dezelfde klachten over tijdgebrek en veranderde tijdsbeleving hoor. De tweede verklaring is dat er vandaag de dag iets aan de hand is waardoor ouders kennelijk zó bepaald worden door kloktijd dat er geen ruimte meer overblijft voor tijd als *duur*. Als dit zo is, dan rijst de vraag of de zorg voor kinderen in onze maatschappij zo ingekapseld is in kloktijd

– tot op het kwartier nauwkeurig – dat je als ouders min of meer gedwongen wordt om een 24/7 bedrijfsvoering te runnen, zodat óók alle andere dingen (koken, eten, werken, seks hebben, praten, het vuil wegbrengen, boodschappen doen...) verplicht mee moeten in die planning. In dat geval heeft de verandering niets te maken met mijn subjectieve capaciteiten om wel of niet de tijd als *duur* te ervaren, maar is het hedendaagse gezinsleven kennelijk zo vol met kloktijd dat er gewoonweg geen ruimte meer is voor tijd als *duur*. Oftewel: mijn veranderende tijdsbeleving als ouder is te wijten aan een chronisch gebrek aan ervaringen die *niet* gedreven zijn door kloktijd. De derde verklaring voor de verandering is dat het best meevalt met dat dwingende regime van kloktijd, maar dat voor een beleving van tijd als *duur* nou eenmaal voldoende periodes van rust, nietsdoen en ‘opladen’ nodig zijn. Kortom: om überhaupt toe te *kunnen* komen aan de ervaring van *echte tijd* – de tijd als *duur* – moet je voldoende tijd hebben en maken voor leegte in je leven. Tja...

Efficiency in optima forma

Onlangs belde ik een vriendin, moeder van drie kinderen. Ze klonk gejaagd aan de andere kant van de lijn; er waren kinderstemmen hoorbaar op de achtergrond. Ik zei: ‘Je staat vast met één hand een sintsurprise in elkaar te lijmen, met de andere hand in de soep te roeren, met je ogen de orde te bewaken en ook nog met mij te bellen.’ Ze verzuchtte vermoeid: ‘Ja, je slaat de spijker op de kop, ik ben doodop. Wat moet ik doen om mee te mogen in die zak naar Spanje?!’ Daar konden we dan weer hartelijk om lachen. Maar het is wel de realiteit van alledag. Zoals ook te zien is in de korte documentaire *Ticket to the tropics* over het hedendaags gezinsleven in Nederland.¹³ In deze film worden vijf families geïnterviewd: de grootouders, de ouders (ook alleenstaande ouders) en de kinderen komen aan het woord. Ze vertellen hoe het er thuis in het dagelijks leven aan toegaat, hoe ze zich voelen en de ouders wordt gevraagd hoe zij – heel eerlijk – het ouderschap nou eigenlijk écht ervaren. Het beeld dat hieruit naar voren komt, is herkenbaar en tegelijk tamelijk onthutsend. De huidige generatie ouders heeft het dagelijks leven tot in de puntjes gepland: banen, werktijden, zorg voor de kinderen, oppasschema’s, haal- en brengafspraken voor clubjes en sporten, maaltijden voor een week in de diepvries en grootouders die worden ingezet als (al dan niet structurele) oppas voor de kleinkinderen. Het is efficiency in optima forma. Gezinnen worden gerund als een BV. De geïnterviewde ouders tonen vooral dat ze niets anders willen dan het allemaal te laten slagen. Ze doen hun best om tegemoet te komen aan wat er van hen verwacht wordt: werk en gezin combineren, geld verdienen, kinderopvang of gastouders inzetten en het belang van hun kind(eren) vooropzetten. De film laat echter ook de keerzijde van dit ‘succes’ zien. De kinderen zijn wel in goeden doen, maar hebben een druk bestaan en krijgen de stress en vermoeidheid van hun ouders mee. Ouders zijn vaak moe, voelen zich snel oud worden, vinden zichzelf gespannen en opgejaagd, zijn bang voor echtscheiding, zijn onzeker over goed genoeg

‘De kinderen zijn in goeden doen, maar krijgen de stress en vermoeidheid van hun ouders mee’

ouderschap en geven schoorvoetend toe dat zij niet altijd kunnen genieten van alles wat ze bereikt hebben. Eén opa kijkt naar het gezin van zijn dochter en zegt: ‘Als ik aan de positie van hedendaagse gezinnen denk, dan denk ik aan het woord eenzaamheid. Ze zijn als gezin niet opgenomen in een geheel, een gemeenschap van waaruit ze een stukje veiligheid en sociaal vangnet ondervinden. Ik vind het toch wel een heel pittige last die ze op deze manier met elkaar moeten zien te dragen. Dat leidt vaker dan bij ons [onze generatie ouders] tot onrust, tot onvrede en tot dagen die wij in ieder geval als ongelooflijk hectisch ervaren. Gevolg is dat ze in mijn ogen ongelukkiger zijn dan ik ze graag had willen zien.’

Soort wedstrijd

Eigenlijk vecht iedereen tegen een cultuur – een maatschappelijke norm – die we allemaal geïnternaliseerd lijken te hebben. Je telt pas mee als je jezelf optimaal ontwikkelt, als je een mooie loopbaan hebt, een stel leuke kinderen, een partner, een huis, een leuk sociaal leven, een paar vakanties per jaar, een lidmaatschap van de sportclub en een mooi lijf. Het is bikkelen, maar dan heb je ook wat. Punt is alleen: veel ouders zijn te gestrest of uitgeput om nog te kunnen genieten van hetgeen ze bereiken. Een ouder in de film zegt: ‘Het dagelijks leven hier is een soort wedstrijd.’ Een ander ouderstel bekent: ‘We feliciteren elkaar aan het einde van de dag dat we het weer hebben gedaan, het einde van de dag weer hebben gehaald.’ Iedereen doet eraan mee. Niemand zegt: ik kap ermee, ik doe niet mee aan deze wedstrijd. Waarom eigenlijk niet? Ondanks alle *slow-living*-adviezen, onthaasting-goeroes, cursussen mindfulness en meditatie lukt het de meeste ouders niet om die rust te vinden en het leeftempo te verlagen. Maar misschien is dit juist voor ouders extra lastig, bedenk ik me. Want als je kinderen op de wereld zet, dan wil je hen graag laten aansluiten op die wereld. In de eerste plaats doe je dat door zelf actief bij te dragen aan en mee te draaien in die maatschappij. En aangezien de wereld waarin wij leven een hoog leeftempo kent, passen we ons daaraan collectief aan. Je kunt als vader of moeder wel zeggen: ik doe niet mee aan die gekte. Maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Temeer omdat de boodschap aan alle kanten in je oren getoeterd wordt dat je je eigen loopbaan niet op een laag pitje moet zetten, dat je economisch onafhankelijk moet zijn (*lees: geld moet verdienen*), dat je geacht wordt niet ‘stil’ te staan maar jezelf blijft ontwikkelen (*lees: investeert in persoonlijke ontwikkeling en loopbaan*), dat je maatschappelijk en sociaal participeert (*lees: je nek uitsteekt voor familie en dierbaren die jouw hulp of ondersteuning nodig hebben*), dat je gezond leeft en levensloop-bewuste keuzes maakt (*lees: investeert in gezonde voeding, sporten, voldoende ontspanning*), dat je mentaal gezond bent en jezelf blijft uitdagen (*lees: volop in het leven staat en zorgt dat je emotioneel in balans bent*), en vooral ook: dat je een goede ouder bent voor je kinderen (*lees: dat je je kinderen positief opvoedt, hun talenten helpt ontplooien, hun voldoende liefde, steun en aandacht geeft, hun leert hoe de wereld in elkaar steekt en hoe zij daar positief aan kunnen bijdragen*). Kortom: ouderschap maakt

‘Ouderschap maakt het wellicht nóg lastiger om je te onttrekken aan de hoge verwachtingen van deze tijd’

het wellicht nóg lastiger om je te onttrekken aan het hoge tempo en de hoge verwachtingen van deze tijd. Anderzijds zet juist het ouderschap dergelijke zaken wel extra op scherp: hoe hoog de druk ook is, als ouder moet je er iedere dag in ieder geval weer zijn voor je kind(eren).

Gefragmenteerd leven

Wat mij geholpen heeft om beter te begrijpen wat er aan de hand is met mijn eigen tijdsbesteding en tijdsbeleving als ouder is het gedachtegoed van Zygmunt Bauman. Hij was een Pools-Britse socioloog/filosoof, die tot aan zijn dood in januari 2017 een baanbrekende serie boeken geschreven heeft over de westerse maatschappij aan het begin van de 21e eeuw. Hij geeft eigenlijk een soort 'diagnose' van ons tijdsgewricht. Volgens Bauman leven wij in het tijdperk van de 'vloeibare moderniteit'.¹⁴ De vloeibaarheid kenmerkt zich door een gebrek aan zekerheden, voortdurende verandering en een ongekende keuzevrijheid. Daardoor heeft het moderne leven een fragmentarisch karakter. Het werk dat mensen verrichten hangt vaak van korte projecten aan elkaar, die nauwelijks nog een geheel vormen waar een etiket als 'carrière' aan kan worden vastgehecht. Vrienden of partners voor het leven hebben plaatsgemaakt voor netwerken. Mensen verbinden zich aan werkgevers, aan geliefden en aan andere mensen of gemeenschappen zolang het hun waardevol lijkt. Zij strijken neer en vertrekken waar en wanneer zij maar willen. Nieuwe technologieën zoals smartphones en laptops faciliteren het bestaan van vloeibare gemeenschappen en doen de duurzame gemeenschappen verdwijnen. Zo'n gefragmenteerd leven vraagt van mensen dat ze uiterst flexibel zijn, zich telkens opnieuw aanpassen, dat ze bereid en in staat zijn om keer op keer van tactiek te veranderen, om verbintenissen en loyaliteiten onverbidde-lijk vaarwel te zeggen en hun kansen te grijpen waar die zich ook maar aandienen. In vloeibare tijden heerst de tirannie van het 'nu meteen' (een hang naar instant-geluk en instant-succes) en moet de mens handelen onder het teken van een soms bijna verlamme-nde onzekerheid. De 'mens zonder vaste verbindingen', zo noemt Bauman de westerse mens van nu. Hij laat zich regelmatig kritisch uit over het verdwijnen van duurzame vormen van gemeenschap. Vooral omdat de leegte die achterblijft wordt gevuld met het streven naar identiteit: we zijn voortdurend bezig om te laten zien wie we zijn, wat onze identiteit is, en hopelijk aansluiting te vinden bij mensen met een vergelijkbare identiteit. Duurzame gemeenschappen zijn vervangen door wat Bauman 'garderobegemeenschappen' noemt: zoals wanneer je je jas afgeeft bij de garderobe en vervolgens samen met een gemeenschap van mensen geniet van een voorstelling. Je kijkt samen, je lacht samen en je applaudisseert samen. Zodra je echter terugkeert naar de garderobe, je jas aantrekt en naar huis terugkeert, valt de gemeenschap uiteen. Even hoorde je bij elkaar, maar eenmaal buiten is er van de gemeenschappelijkheid niets over. Dit beeld typeert hoe mensen zich met elkaar verbinden in vloeibare tijden.¹⁵

'In vloeibare tijden heerst de tirannie van het 'nu meteen'

Fricctie

Deze analyse van Bauman intrigeert mij. Omdat ik de diagnose zeer raak en herkenbaar vind, maar ook omdat ik mijn veranderende tijdsbeleving als ouder in een ander licht zie. Ik (h)erken: we leven in een tijd en maatschappij die grotendeels door vloeibaarheid bepaald wordt, met alle voor- en nadelen daarvan. Maar als er nou *iets* is wat zich aan die vloeibaarheid onttrekt, dan is het wel het ouderschap. Zodra je ouder bent van (een) kind(eren) vervalt in ieder geval een deel van je aanspraken op het vloeibare bestaan. Een kind is geen vervangbare partner, geen tijdelijk project en maakt al helemaal geen deel uit van een garderobe-gemeenschap. De ‘mens zonder vaste verbindingen’ mag in de hedendaagse maatschappij dan misschien de toon zetten, de meeste ouders zullen beamen dat het ouderschap geenszins een vloeibare, maar eerder een solide verbinding is, die nu eenmaal een snoeihard commitment van je eist. Bauman spreekt – voor zover ik heb kunnen nagaan – niet over ouderschap in zijn werk, maar mijn conclusie is dat ik als ouder te maken heb met een optelsom van twee systemen: enerzijds mijn rol als ouder (*vast*) en anderzijds de maatschappij waarin ik leef (*vloeibaar*). Deze systemen zijn niet makkelijk te combineren. Misschien is dat wel de verklaring voor de frictie die veel hedendaagse ouders ervaren, omdat het vloeibare bestaan van ons vereist dat we continu vernieuwen, veranderen, flexibel zijn, onszelf opnieuw uitvinden en onze identiteit in de buitenwereld uitventen. En tegelijk eist het ouderschap dat we ons daar levenslang – of in ieder geval zolang er sprake is van opvoederschap – aan committeren.

Dit alles maakt dat hedendaagse gezinnen op te vatten zijn als eilandjes in een vloeibare wereld. En die vloeibare wereld beïnvloedt ouders en kinderen uiteraard voortdurend. Alles is continu in beweging. Ouders schaken op meerdere borden en moeten – naast de solide basis voor hun kinderen – functioneren in een wereld die vloeibare eisen aan hen stelt. Flexibel richting werkgevers, flexibel in werktijden, flexibel in relaties, flexibel in mobiliteit, flexibel in app-groepen, flexibel in alles eigenlijk. Iedereen gaat ervan uit dat je je flexibel opstelt. Maar niemand zal zeggen dat je de eerste toneeluitvoering van je kind mag missen. Daarin schuilt het verschil.

‘Hedendaagse gezinnen zijn op te vatten als eilandjes in een vloeibare wereld’

Meesterwerk

Niemand anders heeft de ouderlijke strijd-met de tijd zo mooi verwoord als Maria Barnas in haar gedicht ‘De kinderen.’

De kinderen

Nog dertien minuten
nee twaalf.

Ik had de hele dag om te werken
maar ik ging lezen en sorteren en kijken
hoe ik de dag het best kon indelen en nu
heb ik er nog maar elf.

Dan moet ik de kinderen halen. Luiers omdoen
neuzen afvegen en roepen dat ze niet op hoofden
mogen slaan met pannen en dieren
schoppen en deuren en niet op het kleed poepen
en er met een trein doorheen rijden
en niet je neus aan je broer afvegen
en nu moet je echt slapen slapen slaap nu toch eens
in je eigen bed en niet schreeuwen niet schreeuwen schreeuw niet zo!

Het hikken in mij
als de ochtend die ik
In schok schokken voorbij zie gaan

Nog acht minuten voor een meesterwerk
of laat het een begin zijn.

Iets wat zo kan klinken.

Uit: Maria Barnas (2013). Jaja de oerknal (gedichten). Amsterdam: De Arbeiderspers.

De woorden van Maria Barnas geven voor mij zo treffend weer hoe de kinderen je beleving van tijd beïnvloeden. Het appel dat van hen uitgaat. Het alledaagse, grappige en vermoeiende ervan. Maar ook hoe je eigen verlangens en ambities daar op gespannen voet mee staan. En vooral hoe juist in de zorg voor kinderen die vermaledijde kloktijd zo overheersend aanwezig is dat de tijd als *duur* weggeduwd wordt naar de randen van je bestaan. En laat nou juist die innerlijke tijd – dus een afwezigheid van kloktijd – een voorwaarde zijn voor wat je al die tijd al wilde: een meesterwerk creëren...

Dwaze dollemansrit

Al met al lijkt het erop dat je als hedendaagse ouder in dit westerse land kunstig moet zien te balanceren tussen een vloeibaar en een vast leven, tussen een flexibel meedelen in de woelige wateren buitenshuis en een jezelf terugtrekken op het solide eiland

thuis met de kinderen. Het is een evenwicht vinden tussen kloktijd en tijd als *duur*, waarbij er voldoende rust en leegte in het leven moet zijn om überhaupt tot dit evenwicht in staat te zijn. Daarnaast lijkt het ook een kwestie van lef om jezelf, in weerwil van de maatschappelijke – helaas ook door ouders al te zeer geïnternaliseerde – norm, bij tijd en wijle te onttrekken aan de grote wedstrijd, het consumentisme en de dwaze dollemansrit van onze hedendaagse westerse cultuur. Er gewoon even niet aan mee willen doen. Er zo af en toe achteloos je schouders over ophalen en als ouder blijven vertrouwen op je eigen meesterwerk. Of althans het begin ervan.

Marjon Donkers is adviseur kinderrechten en jeugdbeleid, filosoof, moeder en redacteur bij Augeo Magazine.

✉ marjon.donkers@gmail.com

Noten

- 1 <https://www.ouderscentraal.nl/opvoedrol-bezorgt-steeds-meer-ouders-een-burn-out/>
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/1291390/een-op-de-tien-ouders-kampt-met-burn-out?>
<https://www.demorgen.be/lifestyle/een-op-tien-ouders-kampt-met-parentale-burn-out-b925abb2/>
- 2 Helmut Rosa (2016). *Leven in tijden van versnelling; een pleidooi voor resonantie*. (Geciteerd uit: Interview met Helmut Rosa, Filosofie Magazine, Grote denkers over tijd, 2018)
- 3 Philip G. Zimbardo, Rosemary K.M. Sword (2017). *Living and loving better with time perspective therapy*.
- 4 Awee Prins (2007). *Uit verveling*, 2007.
- 5 Dirk de Wachter (2018). *Lezing Brainwash festival*.
- 6 Trudy Dehue (2015). *De Depressie-epidemie*. (Geciteerd uit: www.filosofie.nl)
- 7 Filosofie Magazine, Grote denkers over tijd (2018). Interview met Awee Prins, door Nele Goutier.
- 8 Henri Bergson, *Tijd en vrije wil*, 1889. Geciteerd uit: Filosofie Magazine, Grote denkers over tijd, 2018.
- 9 Henri Bergson, *Tijd en vrije wil*, 1889. Geciteerd uit: Filosofie Magazine, Grote denkers over tijd, 2018.
- 10 Alex Soojung-Kim Pang (2016). *Rust in uitvoering; meer voor elkaar krijgen door minder te werken*.
- 11 Joke Hermsen (2010). *Stil de tijd; pleidooi voor een langzame toekomst*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- 12 Joke Hermsen (2018). *Waar blijft de tijd?* in: Filosofie Magazine, Grote denkers over tijd.
- 13 <https://www.bvfamilie.nl/onze-docu-ticket-to-the-tropics/>
- 14 Zygmunt Bauman (oorspronkelijk 2007/Ned. vertaling 2011). *Vloeibare tijden; leven in een eeuw van onzekerheid*.
- 15 Zygmunt Bauman & Thomas Leoncini (2018). *De vloeibare generatie; over veranderingen in het derde millennium*, (geciteerd uit het voorwoord door Marli Huijzer: de mens zonder verbindingen; Zygmunt Baumans kritiek op de moderniteit)